

หม้อดินเผาตำบลดคลองสระบัว

ผู้ช่วยศาสตราจารย์จินดา นัยพ่องศรี

สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ

พระนครศรีอยุธยา

2554

หม้อดินเผา

จินดา นัยพ่องศรี¹

ตำบลคลองสระบัว ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา การทำหม้อดินเผาของตำบลคลองสระบัว ที่สืบทอดอาชีพนี้มาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษสมัยอยุธยา ซึ่งมักถือการเรียนขานถิ่นที่อยู่ตามกิจกรรมที่กระทำ ตามคำให้การของขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม (สารคดี:2538, 189-190) ที่บันทึกไว้ว่า

“บ้านม่อปิ่นม่อข้าวม่อแกงขาย บ้านกระเบื้องทำกระเบื้องผู้เมีย กระเบื้องเกลดเต่าขาย บ้านศาลาปูนเผาปูนขาย บ้านเขาหลวงจีนตั้งโรงสุรขาย บ้านห้าตำบลนี้อยู่ในแคว้นเกาะทุ่งขวัญ”

เกาะทุ่งขวัญตั้งอยู่ด้านหลังของหมู่บ้านคลองสระบัวฝั่งตะวันตก ตำบลคลองสระบัวปรับเปลี่ยนลักษณะการปกครองตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 และยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล เมื่อ พ.ศ.2537

การพัฒนาอาชีพหัตถกรรมจากวัตถุดิบพื้นฐานที่เหมือนกัน ตั้งแต่การทำกระเบื้อง หม้อดินเผาและอิฐมอญ (อิฐดินเผา) เรียกชื่ออิฐมอญตามความรู้ที่ได้จากการทำอิฐ ณ หมู่บ้านมอญในอดีต ปัจจุบันคือแกววัดป่ามรามัญ ตำบลสวนพริก จากการสืบค้นพบว่าการผลิตข้าวของเครื่องใช้นั้น บรรพบุรุษของเราสั่งสมสืบทอดความรู้และวิธีการจากวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชนถิ่นที่อยู่เป็นหลัก สิ่งเหล่านี้คือภูมิปัญญาด้านความรู้จากการผลิตเพื่อใช้สอยในครัวเรือน จนวิวัฒนาการตนเองตามยุคเป็นสินค้าทางเศรษฐกิจ เป็นการผลิตเพื่อธุรกิจ (คือสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ “OTOP” และหรือผลิตภัณฑ์ชุมชน) ในปัจจุบัน จากการที่พื้นดินส่วนใหญ่ของตำบลคลองสระบัวมีลักษณะเป็นดินเปรี้ยวซึ่งลักษณะของบริเวณที่เป็นดินเปรี้ยวเมื่อขุดลึกลงไปจะเป็น “ดินสีเหลือง” เนื่องจากมีจุดปะสีฟางข้าวเป็นสารประกอบจาโรไซด์ ($KFe_3(SO_4)(OH)_6$) ชาวบ้านเรียกว่า “ดินขลุ่ย” นำมาใช้เป็นวัตถุดิบส่วนหนึ่งของการทำหม้อดินเผาใช้ทาหม้อดินเผาก่อนที่จะนำไปขุดให้ขึ้นเงามันเมื่อเผาแล้วจะทำให้หม้อดินมีสีสวย จึงเป็นการใช้ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีพื้นบ้านที่มีมานานแล้ว สำหรับหม้อดินเผาตำบลคลองสระบัวยังคงใช้วิธีการแบบดั้งเดิม ยกเว้นซ้อหรือแป้นหมุนที่ใช้ผลิต จะใช้มอเตอร์ไฟฟ้าแทนการชักช้อด้วยมือ

ปัจจุบันตำบลคลองสระบัวมีภูมิปัญญาการผลิตหม้อดินเผาอยู่เพียง 19 ท่าน ตำบลท่าวาสุกรี 1 ท่าน ซึ่งปัจจุบันยังคงไร้ร่องรอยการสืบทอดภูมิปัญญาอย่างจริงจัง จากการคลุกคลีอยู่ในตำบลคลองสระบัวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 พบปัญหาที่สำคัญข้อหนึ่งของการขาดผู้สืบทอดความรู้คือ ขาดแรงจูงใจสัมฤทธิ์เรื่องราวได้ คนรุ่นใหม่มักเลือกประกอบอาชีพที่มีรายได้แน่นอน เลือกศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ประกอบกับจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเกิดการขยายตัวภาคอุตสาหกรรมต้องการบุคลากรวัยแรงงานสูง ดังได้สรุปทำเนียบบุคคลแห่งภูมิปัญหาด้านหม้อดินเผาตามตารางดังต่อไปนี้

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาคุณธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ตารางธรรมเนียมบุคคลแห่งภูมิปัญญาด้านหัตถกรรม หม้อดินเผา

ชื่อ-สกุล	ชิ้นงานที่ผลิต	ได้รับถ่ายทอด จาก	ที่อยู่ที่สามารถ ติดต่อไป	หมายเหตุ
คุณกลิ่น กลิ่นไสสุข	หม้อที่ใช้ในครัวเรือน	บรรพบุรุษ	29/2 หมู่ 2 ต.คลองสระบัว	
คุณกชกร เจริญขำ	หม้อที่ใช้ในครัวเรือน	บรรพบุรุษ	7 หมู่ 5 ต.คลองสระบัว	
คุณทองเปลว ม่วงหวาน และคุณกิ่งแก้ว ชินะกุล	ชิ้นงานตามสั่งหม้อ ขนาดเล็ก	นางประสพศรี นัยพองศรี	1/1 หมู่ 5 ต.ท่าवासกรี	ครูภูมิปัญญา รร. วัดกลางคลอง สระบัว
คุณทองพุด ปิ่นนิกร	หม้อที่ใช้ในครัวเรือน	บรรพบุรุษ	15 หมู่ 4 ต.คลองสระบัว	
คุณทองฮ้อย การโชค	หม้อที่ใช้ในครัวเรือน	บรรพบุรุษ	13/2 หมู่ 5 ต.คลองสระบัว	
คุณนงนุช เจริญพร	หม้อที่ใช้ในครัวเรือน และชิ้นงานตามคำสั่ง	บรรพบุรุษและ ลูกศิษย์ครูภูมิ ปัญญาประสพ ศรี นัยพองศรี	27 หมู่ 2 ต.คลองสระบัว	ครูภูมิปัญญา รร.วัดกลางคลอง สระบัว
คุณบุญช่วย สีอู่	หม้อที่ใช้ในครัวเรือน	บรรพบุรุษ	29/1 หมู่ 2 ต.คลองสระบัว	
คุณบุญนะ รุ่งเรือง	หม้อที่ใช้ในครัวเรือน	บรรพบุรุษ	20 หมู่ 3 ต.คลองสระบัว	
คุณบุษยา มีชัย	หม้อที่ใช้ในครัวเรือน	บรรพบุรุษ	27 หมู่ 2 ต.คลองสระบัว	
คุณประนอม สุทธิศรี	หม้อที่ใช้ในครัวเรือน	บรรพบุรุษ	4 หมู่ 4 ต.คลองสระบัว	
คุณเพ็ญ เจริญขำ	หม้อที่ใช้ในครัวเรือน	บรรพบุรุษ	7 หมู่ 5 ต.คลองสระบัว	

ชื่อ-สกุล	ชิ้นงานที่ผลิต	ได้รับถ่ายทอด จาก	ที่อยู่ที่สามารถ ติดต่อไป	หมายเหตุ
คุณระเบียบ ทองโชติ	หม้อที่ใช้ในครัวเรือน	บรรพบุรุษ	1/8 หมู่ 5 ต.คลองสระบัว	
คุณลำควน เรืองศรี	หม้อที่ใช้ในครัวเรือน	บรรพบุรุษ	7 หมู่ 4 ต.คลองสระบัว	
คุณศรีนารถ สุขสวัสดิ์	หม้อที่ใช้ในครัวเรือน	บรรพบุรุษ	40/9 หมู่ 3 ต.คลองสระบัว	
คุณลัดดา ธาราพงษ์	หม้อที่ใช้ในครัวเรือน + หม้อตีลาย	บรรพบุรุษ	7 หมู่ 4 ต.คลองสระบัว	
คุณสมจิตร มีธรรมยุติ	หม้อที่ใช้ในครัวเรือน + หม้อตีลาย	บรรพบุรุษ	43/5 หมู่ 1 ต.คลองสระบัว	
คุณสมจิตร การฤกษ์	หม้อที่ใช้ในครัวเรือน	บรรพบุรุษ	43/6 หมู่ 1 ต.คลองสระบัว	
คุณสมศรี มีธรรมยุติ	หม้อที่ใช้ในครัวเรือน + หม้อตีลาย	บรรพบุรุษ	13 หมู่ 5 ต.คลองสระบัว	
คุณสมาน เขื่อนฉิม	หม้อที่ใช้ในครัวเรือน	บรรพบุรุษ	2/1 หมู่ 4 ต.คลองสระบัว	
คุณอุดม การฤกษ์	หม้อที่ใช้ในครัวเรือน	บรรพบุรุษ	43/6 หมู่ 1 ต.คลองสระบัว	

ตำบลดองสระบัวยังคงผลิตชิ้นงานที่สามารถนำไปใช้ได้ในครัวเรือนคือ หม้อต้น หม้อกลาง หม้อกระจอก หม้ออม หม้อศิลา (ทำเฉพาะบ้านคุณลัดดา ชาราพงษ์) หม้อส่วนที่ตำบลท่าวาสุกรี ผลิตชิ้นงานตามสั่ง และผลิตชิ้นงานที่ใช้ประดับตกแต่งเพื่อนำไปแปรรูปเพิ่มมูลค่า เช่น ทำเป็นหม้อการบูร หม้อเทียนหอม ฯลฯ เป็นต้น

จากคำบอกเล่าของคุณแม่ประสพศรี นัยผ่องศรี (แม่สามีของผู้เขียน) ได้เล่าถึงอาชีพดั้งเดิมของชาวบ้านตำบลดองสระบัวแต่ก่อนจะทำหม้อดินเผาได้ทำกระเบื้องมาก่อน กระเบื้องที่ทำจะมีกระเบื้องเรียบและกระเบื้องศิลา แต่สภาพพื้นดินที่บ้านผู้เขียนอยู่อาศัยแต่ก่อนที่ปรับปรุงพื้นที่เป็นพื้นที่ปูนพื้นดินแฉะนี้จะมีเศษกระเบื้องแตกซ็อนๆ และทับถมกันอยู่ตรงกับข้อมูล ซึ่งครั้งหนึ่งกรมศิลปากรจัดเข้าค่ายเยาวชนเพื่อศึกษาประวัติศาสตร์โบราณคดีเชิงอนุรักษ์ เด็กๆ ลองขุดลงไปใต้พื้นดินก็จะพบเศษกระเบื้องทับถมกันอยู่ใต้พื้นดิน อาชีพการทำกระเบื้องดินเผาเปลี่ยนเป็นอาชีพปั้นหม้อดินเผาเนื่องจากการเวลา ความนิยมและความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเข้ามาแทนที่และการถ่ายโยงอาชีพระหว่างท้องถิ่นตามหลักการแพร่ของวัฒนธรรม เช่น คนไทยเรียนรู้การค้าขาย โดยได้รับอิทธิพลวิธีการค้าขายมาจากชาวจีนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยตามประวัติศาสตร์ที่เรามักทราบกันโดยทั่วไป เรียนรู้วิธีการทำอิฐดินเผาที่เรียกว่า อิฐมอญ จากอิฐมอญก็พัฒนาเป็นอิฐขนาดใหญ่ตามขนาดที่กรมศิลปากรต้องการ เพื่อนำไปซ่อมแซมบูรณะโบราณสถานของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตามโครงการอยุธยา มรดกโลกที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกเมื่อ พ.ศ.2534 และโบราณสถานที่ถูกทรุดโทรมตามกาลเวลา ขนาดของอิฐที่ใช้จะใหญ่กว่าอิฐมอญ เพราะต้องทำตามขนาดอิฐของเดิม ณ โบราณสถานนั้นๆ จะมีขนาดประมาณ 15*30*5 เซนติเมตร ชาวบ้านจึงเรียกอิฐขนาดใหญ่กว่าอิฐมอญนี้ว่า “อิฐกรมศิลป์” คือเรียกตามแหล่งที่ว่าจ้างการผลิต จะได้กล่าวรายละเอียดถึงวิธีการทำหม้อดินเผา ตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

หม้อดินเผา

ขอบวนการผลิต

วิธีการทำหม้อดินเผา

มีขั้นตอนการทำ 2 วิธีใหญ่ๆ คือ

1. การทำหม้อดินเผา
2. การเตรียมดินและอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับเผาหม้อ

แต่ละขั้นตอนมีวิธีการทำ ดังนี้

1. การทำหม้อดินเผา
 - 1.1 วิธีเตรียมดินและส่วนผสมของดิน
 - 1.2 วิธีการปั้นหม้อ
 - 1.3 วิธีการแต่งหม้อหูน
 - 1.4 การเผาหม้อ และการตกแต่งหลังเผาหม้อ
2. การเตรียมดินและอุปกรณ์ที่ใช้
 - 2.1 ลักษณะของดินและไม้ที่เผาหม้อ
 - 2.2 อุปกรณ์ที่ใช้ขณะเผาหม้อ

1. การทำหม้อดินเผา

1.1 วิธีเตรียมดินและส่วนผสมของดิน ดินที่ใช้ปั้นหม้อใช้ดินเหนียว : ทรายละเอียด : น้ำอัตราส่วน 4 : 2 : 1 นำสัดส่วนทั้งหมดใส่ลงในบ่อหมักดินสำหรับดินที่มีความแห้งแข็ง แต่สำหรับที่มีความชื้นเมื่อจะดินแล้ว จากนั้นใช้วิหะยิบดิน เพื่อให้ส่วนผสมเข้ากันเมื่อเข้ากันได้ทีเื้อเนียนดีแล้ว จึงนำไปใช้ปั้นหม้อได้ ถ้ายังไม่ใช้ในทันทีควรคลุมผ้ากองดินไว้เพื่อมิให้ดินถูกอากาศแห้ง ตามขั้นตอนภาพที่ 1

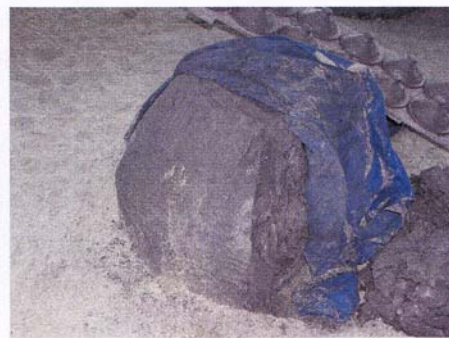
1. ดินที่มีความแข็งให้หมักในบ่อทิ้งไว้ 1 คืน

2. จะดินเป็นการแยกกรวดสิ่งปนออกมา

3. เหยียบดิน : ทราयीให้เข้ากัน

4. เมื่อเข้ากันแล้ว นำไปใช้ปั้นหม้อได้และใช้ผ้าหรือพลาสติกคลุมเพื่อไม่ให้ดินแห้ง

ภาพที่ 1 ขั้นตอนการเตรียมดินสำหรับปั้นหม้อดินเผา

1.2 วิธีการปั้นหม้อ แป้นที่ใช้ปั้นหม้อโบราณจะเป็นแป้นไม้มีเดือยชุดหลุมฝังลงไปนดิน จากนั้นจึงนำ “แป้นไม้” หรือชาวบ้านจะเรียกว่า “ช่อ” สวมเข้ากับเดือยใช้มือหมุนขณะขึ้นรูปหม้อ แต่ปัจจุบันจะใช้เป็นหมุนด้วยมอเตอร์ระบบไฟฟ้า ทำให้การทำงานสะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น ลดแรงงานในการหมุนหรือชาวบ้านจะเรียกว่า “ชักช่อ” นำดินมาโปกที่ช่อหรือชาวบ้านจะเรียกว่า โปนดิน เพื่อขึ้นรูปหม้อ เริ่มด้วยรีดดินขึ้นมา ทำปากหม้อก่อน จากนั้นจึงขึ้นตัวหม้อ หม้อที่ได้จะเรียกหม้อหุ่น เป็นหม้อที่ยังไม่มีก้น นำไปฝังตากแดดให้หมาดเพื่อนำไปตกแต่งต่อไป จากนั้นจึงปั้นฝาหม้อ ชาวบ้านจะเรียกฝารมี ตามขั้นตอนภาพที่ 2

1. ช่อไม้

2. ช่อมอเตอร์

3. โปกช่อหรือโพนดิน

4. ขึ้นรูป

5. ทำปากหม้อ

6. หม้อหุ่่น

7. ฝาหม้อ

ภาพที่ 2 ขั้นตอนการปั้นหม้อ

1.3 วิธีการแต่งหม้อหุ่่น อุปกรณ์ที่ใช้ในการแต่งหม้อหุ่่นมีไม้ลาย ลูกหิน อุปกรณ์ สำหรับตกแต่งรูปหม้อ และกระทู้กั้นหม้อ ไม้สำหรับตกแต่งรูปทรงเรียกไม้ลายหรือชาวบ้านจะเรียกว่า “ลาย” สำหรับตกแต่งก้นหม้อ จากนั้นจะตีด้วย “ลายละ” (ขนาดไม้จะหนากว่าลายเต็ม) แล้วจึงตกแต่งด้วย “ลายเต็ม” (ขนาดลายจะบายกว่าลาย ละ) ตามขั้นตอนภาพที่ 3

1. ไม้ลายตกแต่งรูปหม้อ

2. ตกแต่งปิดก้นหม้อ

3. การตีละ

4. การตีเต็ม

ภาพที่ 3 ขั้นตอนการตกแต่งหม้อหุ่่น

เมื่อตีขึ้นรูปทรงหม้อด้วยวิธีเต็มแล้ว จะนำหม้อมาทาสีด้วยดินสีเหลือง ชาวบ้านเรียกว่า ดินขลุ่ย (หาได้ ตามท้องถิ่น) เพื่อให้หม้อที่เผาออกมาสีแสดสวย เมื่อหม้อดินเคลือบสีหมดแล้ว จึงนำมาขัดหรือชาวบ้านจะเรียกว่า “การขัดหม้อ” เพื่อให้ขึ้นเงา โดยใช้หินผิวมันเกลี้ยง (มีมากตามแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นน้ำตก) จากนั้นนำหม้อที่ขัด แล้ว ผึ่งแดดให้มีความร้อนบ้างเล็กน้อย ตามขั้นตอนภาพที่ 4

1. ทาสีด้วยดินสีเหลือง

2. ขัดหม้อด้วยหินผิวมันเกลี้ยง

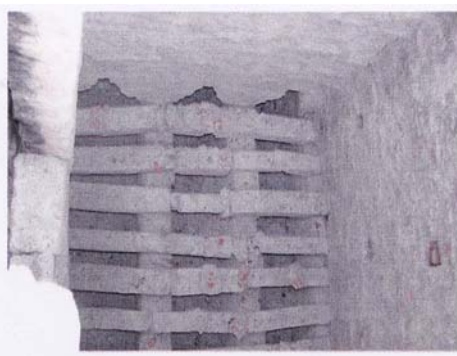
3. หม้อที่ขัดแล้ว เตรียมนำเข้าเตาเผา ให้ผึ่งแดดก่อน

ภาพที่ 4 ขั้นตอนการตกแต่งขั้นสุดท้าย

1.4 การเผาหม้อ และการตกแต่งหลังเผาหม้อ นำหม้อที่ขัดแล้ว มาจัดเรียงเข้าเตาเผาเป็นชั้นๆ ใช้เวลาเผาทิ้งไว้ 1 คืน จากนั้นต้องการให้มีความสวยงามมากขึ้น สำหรับผลิตภัณฑ์ดินเผาขนาดใหญ่ๆ ที่ใช้สำหรับเป็นของตกแต่ง (โชว์) ให้ทาผิวหม้อด้วยน้ำข้าวชั้นๆ หรือใช้แป้งมันใส่ๆ เพื่อให้ผิวสด สวยงาม ดูสดใส เป็นมัน นี้อีกภูมิปัญญาชาวบ้านที่ทำสืบต่อกันมา แต่ปัจจุบันการทำหม้อขนาดใหญ่บางแห่งก็ไม่นิยมทำในขั้นตอนนี้ (ผิวมัน) เทคนิคนี้จึงค่อยๆ สูญหายไป รูปภาพที่ 5 ประกอบ

1. เรียงหม้อใส่เตา

2. ภายในเตามีกับทำให้เกิดช่องว่าง เวลาเรียงหม้อ

3. เรียงหม้อเป็นชั้นๆ แต่ละชั้นมี
พื้นวางขนาดยาวประมาณฟุตครึ่ง

4. เรียงเต็มเตาเผาจนถึงจอมเตา
(บนสุดของเตา)

5. ปิดจอมเตาด้วยสังกะสีเพื่อให้ระอุ

6. ใส่พื้นหน้าเตา

7. ค่อยๆ เร่งความร้อนให้สูงขึ้นทีละน้อย
จนพื้นที่บรรจุในเตาถูกไหม้จนถึงจอมเตา

8. ทิ้งไว้ 1 คืน จึงนำหม้อดินออกจากเตา

9. นำหม้อจากออกจากเตา

ภาพที่ 5 ขั้นตอนการนำหม้อดินเผาบรรจุในเตา – การเผาหม้อ

2. การเตรียมพื้นและอุปกรณ์ที่ใช้ ไม้พื้นที่ใช้ใส่เตาเผาเพื่อเผาหม้อมีหลายชนิด เช่น ไม้ก้ามปู ไม้กะถิน ไม้สะแก นำมาใช้ใส่เตาได้เลย

ไม้ซ้อย มียางต้องทิ้งไว้ให้แห้งก่อน มิฉะนั้นจะทำให้หม้อดำ

กิ่งไม้สะแกเล็กๆ นำมาทำรวมกันชาวบ้านจะเรียก “กำฝอย” เพื่อใช้สำหรับใส่เตาขณะใส่เตาต้องมีอุปกรณ์ช่วยเจียพื้น ชาวบ้านเรียกอุปกรณ์นี้ว่า “ไม้คทา” เป็นไม้ไผ่ ปลายไม้ไผ่มีไม้พาดขวางใช้สำหรับดัน – เจียพื้น ดูภาพ 6 ประกอบ

1. พื้นสำหรับใส่เตา – กำฝอย

2. ไม้คทา

ภาพที่ 6 พื้นและอุปกรณ์ที่ใช้

ประวัติหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่น การปั้นหม้อดินเผาโรงเรียนวัดกลางคลองสระบัว (สำลี เคลือบราษฎร์บำรุง)

กำเนิดการสอนวิชาการปั้นหม้อดินเผา โรงเรียนวัดกลางคลองสระบัวมีมาตั้งแต่สมัยคุณครูใหญ่ อุทัย ชัน
ชรบรรพ ที่ดำรงตำแหน่งผู้บริหารของโรงเรียนตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๖ ถึง พ.ศ. ๒๕๓๖ ต่อมาหลักสูตรปรับตามกลุ่ม
สาระการเรียนรู้เปิดกว้างให้โรงเรียนสามารถสร้างหลักสูตรที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนวัดกลางคลองสระบัว
ได้มอบหมายให้คุณครูสุภารัตน์ กองทิพย์ เป็นผู้ศึกษารวบรวมความรู้เกี่ยวกับการปั้นหม้อดินเผา โดยมีผู้ช่วย
ศาสตราจารย์จินดา นัยพ่องศรี เป็นที่ปรึกษาในการจัดทำหลักสูตรปั้นหม้อดินเผา ในสมัยผู้บริหารคือ ผู้อำนวยการ
สุกัญญา บ่อสุวรรณ จนกระทั่งหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพเทคโนโลยี (กท.)
พัฒนาสู่มาตรฐาน กท. เต็มรูปแบบ

โดยมีครูภูมิปัญญาท้องถิ่นปั้นหม้อดินเผาที่มาสอนนักเรียนวัดกลางคลองสระบัวคนแรก คือ คุณครูภูมิ
ปัญญาประสพศรี นัยพ่องศรี คุณครูภูมิปัญญาทองเปลว ม่วงหวาน และปัจจุบันคือ คุณครูภูมิปัญญากิ่งแก้ว ชินะ
กุล และคุณครูภูมิปัญญานงนุช เจริญพร จวบจนยุคผู้บริหารคือผู้อำนวยการมานพ สุขเกษม พ.ศ. ๒๕๕๔
โรงเรียนสอนปั้นหม้อ ดินเผาแก้วสู่การเป็นห้องพิพิธภัณฑน์หม้อดินเผาอย่างสมบูรณ์ โดยได้รับงบประมาณ
สนับสนุน 100,000.- บาท (หนึ่งแสนบาทถ้วน) จากรองศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี พิษยางกูร ผู้มีปณิธานมุ่งมั่น
ต้องการพัฒนาสถานศึกษา ณ บ้านเกิดของตน

คำศัพท์ภาษาถิ่น

การขัดหม้อ	=	คือการขัดหม้อด้วยหินผิวมันเรียบให้หม้อขึ้นเงาหลังจากทาสีหม้อแล้ว
คำฝอย	=	ไม้พุ่มท่อนเล็กๆ ส่วนที่เป็นกิ่งก้านของไม้พุ่ม ส่วนใหญ่จะใช้ไม้กระถิน
จอมเตา	=	บนสุดของเตา
ฉะดิน	=	การตากดินด้วยมิดเพื่อนำไปเหยียบผสมทราย
ดินเหลือง	=	ดินขลุ่ยปู
ชักข้อ	=	หมุนข้อเพื่อรีดดินขึ้นขึ้นงาน
ข้อ	=	เป็นไม้
โพนดิน	=	การนำดินที่เหยียบแล้วมาวางกองให้อยู่ตรงกลางข้อ
ไม้คทา	=	ไม้ไผ่ต่อค้ำมีไม้ขวางที่ปลายไม้ใช้สำหรับเจียฟัน เคาะฟัน ให้แตกเป็นถ้ำยก้อนเล็กๆ และใช้เสือกฟันเข้าปากเตา
ลูกหิน	=	สำหรับตบแต่งดินก้อนหม้อเวลาตบแต่งดินหม้อหุ้น จะหล่อด้วยปูนมีขนาดเล็กใหญ่ตามขนาดของหม้อ
ลาย	=	คือไม้แบนๆ มีความหนาตามขนาดของการใช้งานทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีค้ำสำหรับจับ ใช้ตบแต่งหม้อหุ้นสำหรับขั้นตอนการตีละ และตีเต็ม
หม้อหุ้น	=	หม้อที่ขึ้นเป็นรูปหม้อ เป็นรูปทรงของหม้อแต่ไม่มีก้นหม้อ ต้องนำไปผ่านขบวนการตบแต่งอีกครั้ง

บรรณานุกรม

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. **ทำเนียบผู้มีความรู้ความสามารถในท้องถิ่น**. พระนครศรีอยุธยา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542.

จินดา นัยส่องศรี. **การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถอุตสาหกรรมพื้นบ้าน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**.

พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2547.

มุขดา สุขสวัสดิ์. **ความอุดมสมบูรณ์ของดิน**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2544.

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา. **72 พรรษามหาราชนิ**. พระนครศรีอยุธยา : เทียนวัฒนา พรินติ้ง, 2547.

สุขกมล วงศ์สุวรรณ. **หม้อดินเผาคลองสระบัว จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**. กรุงเทพฯ : คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2542.

สารคดี. **เพื่อความเข้าใจในแผ่นดิน**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สารคดี, 2538.

องค์การบริหารส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. **แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา**. พระนครศรีอยุธยา : องค์การบริหารส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2546.

อภัย นาคคง. **ศิลปะไทย**. กรุงเทพฯ : วิทยาเขตเพาะช่างสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล, 2543.

www.ayutthaya.go.th

ที่มาของพิพิธภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา โรงเรียนวัดกลางคลองสระบัว (ลำดี เคลือบราชภัฏบำรุง)

จากกำเนิดการสอนวิชาการทำหม้อดินเผา เนื่องจากโรงเรียนยังขาดสถานที่เรียน การทำหม้อดินเผา ซึ่งปัจจุบันอาคารโรงเรียนที่สอนการทำหม้อดินเผา ตั้งอยู่อาคารด้านข้างของโรงเรียนด้านทิศเหนือ เป็นอาคารชั้นเดียว ได้รับงบประมาณการก่อสร้างจากคุณหญิงสุภา กิจจาทร (โตสุนทร) และรองศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี พิษยางกูร (โตสุนทร) สมัยคุณครูใหญ่ อุทัย ชันชรบรรพ ใช้ในการเรียนการสอนการทำหม้อดินเผาเรื่อยมาถึงสมัยผู้อำนวยการ มานพ สุขเกษม ได้พัฒนาเป็นพิพิธภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา จากการบริจาคทรัพย์ 100,000 บาท (หนึ่งแสนบาทถ้วน) ดังกล่าวข้างต้นเรื่องกำเนิดการสอนการทำหม้อดินเผา ได้รับความอนุเคราะห์จากอาจารย์ศุภชัย นัยผ่องศรี¹ เป็นผู้วางแผนและประสานงานการก่อสร้าง อาจารย์ชำนาญ พรหมราชแก้ว ผู้ออกแบบห้องพิพิธภัณฑ์ อาจารย์พงษ์รพี จันทร์เหลือง จัดทำภาพไวเนล นางบุญช่วย สีอู๋ ตัวแทนภูมิปัญญาช่วยประสานงาน ผู้ช่วยศาสตราจารย์จินดา นัยผ่องศรี² ผู้รวบรวมเรียบเรียงข้อมูล โดยผลิตภัณฑ์และอุปกรณ์ส่วนหนึ่งได้รับความร่วมมือการบริจาคจากครุภูมิปัญญา³ ที่สอนการทำหม้อดินเผา และบุคคลภูมิปัญญาในท้องถิ่น⁴

¹ คณะศิลปกรรม วิทยาลัยอาชีวศึกษาพระนครศรีอยุธยา

² สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

³ ครุภูมิปัญญาประสพศรี นัยผ่องศรี ครุภูมิปัญญาทองเปลว ม่วงหวาน ครุภูมิปัญญากิ่งแก้ว ชินะกุล

⁴ ภูมิปัญญาบุญช่วย สีอู๋ ภูมิปัญญาเพ็ญ เจริญจำ ฯลฯ

ชุดภาพประกอบพิพิธภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา